

УДК 811.161.2'373'42:070.41:616-036.21

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2021.28.235534>

О. А. Попкова,

*Херсонський державний університет,
аспірантка кафедри української філології та журналістики*

**КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
СКЛАДНИХ СЛІВ ПЕРІОДУ ПАНДЕМІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ТЕКСТІВ)**

У пропонованій статті зосереджено увагу на виникненні, збагаченні та оновленні лексичного складу сучасної української мови періоду пандемії коронавірусу Covid-19,

розглянуто процес появи нових складних одиниць, динаміку розвитку їх семантики та набуття ними нових значень; зафіксовано появу нових складних слів, пов'язаних із поширенням коронавірусного захворювання та його впливу на лінгвістичну ситуацію у сучасному газетному дискурсі, визначено тенденції їх активізації. Повсюдне поширення захворювання знайшло свій відбиток не лише у медицині, а й усіх соціальних сферах та у лексичному складі багатьох мов, зокрема й української. Установлено, що найуживанішими серед складних інновацій у газетному дискурсі означеного періоду є лексеми *COVID-19*, *коронавірус*, що стали джерелом широкого творення від них нових складних слів Хронологічно стаття охоплює період від початку 2020 року до першого півріччя 2021 року.

Ключові слова: COVID-19, коронавірус, пандемія, газетний дискурс, складне слово, лексична інновація.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сьогодні тема коронавірусу COVID-19 є найактуальнішою та найбільш обговорюваною у суспільстві. З початку пандемії коронавірусу сучасна українська мова суттєво поповнилася новими словами-значеннями, новозапозиченнями, лексичними інноваціями, що стали основою для опису сучасного стану мови української розмовної комунікації та вміть знайшли відображення у пресі.

Щодня автори та редактори газетних видань висвітлюють тему COVID-19. Усе більшого зацікавлення набуває студіювання процесів і особливостей творення номінацій у колі сучасних лінгвістів, оскільки мовознавці повсякчас фіксують все нові й нові лексеми, що продовжують виникати внаслідок соціального лінгвосеміотичного «вибуху» та періоду глобалізаційної кризи, адже будь-які суспільно-економічні, соціально-політичні зміни призводять до лексичних змін. Сучасний газетний дискурс є сприятливою сферою для лінгвокреативності журналістів. Слід зауважити, що жодна з тем та подій у минулому не ввійшла так активно в лексикон сучасної української мови як викликана пандемією коронавірусу криза (похідні слова *коронакриза*, *коронакризовий* тощо). У пресі з'являється безліч матеріалів, які так чи так торкаються саме цієї теми. На початку пандемії тема коронавірусу очікувано стала провідною та активно обговорюваною в українських медіа.

Лінгвістична наука оперативно відреагувала на появу, активізацію та дериваційний потенціал «ковід-новотворів», оскільки їх уживання є досить активним. Вивчення питання функціонування лексем *ковід* та *коронавірус* на сьогодні перебуває у фокусі активних наукових досліджень упродовж 2020-2021 рр. Процес появи нових лексичних одиниць досліджували: Є. В. Юхно, яка дослідила процес появи нової лексичної одиниці «коронавірус» в сучасному інформаційному просторі [15]; у статті Т. В. Весни та Т. В. Телецької було проаналізовано лексичні інновації періоду коронавірусної пандемії на матеріалах видань Франції, Бельгії та Канади [3]; способи творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 в англійськомовному епідеміологічному дискурсі дослідили О. А. Бабелюк, Л. І. Дідух [1]; аналізові морфологічних неологізмів англійської мови, створених у зв'язку з пандемією COVID-19, присвятила розвідку О. М. Бондаренко [2]; мову реклами періоду пандемії у порівняльному аспекті дослідила Л. Д. Хода [14]; контекстний аналіз аббревіатури COVID-19 та її лексичних варіантів на перетині лексикології, словотвору й синтаксису здійснили С. А. Омельчук та Т. М. Мандич [8]; особливості запозичень з англійської в німецькомовному глосарії часу пандемії досліджено у розвідці О. І. Кобзар; висвітлення теми пандемії коронавірусу в одеських ЗМІ описала Л. М. Писаренко; новотвори періоду коронавірусної пандемії в медійному просторі України дослідила С. В. Харченко [13]; функціонування Covid-неологізмів в українській мові описала

О. С. Деркачова [5]. Наразі питання активізації та поширення складних інновацій, необхідності дослідження та опису комунікативно-прагматичного ефекту сучасного газетного тексту належить до **актуальних** і важливих, викликає посилене зацікавлення серед мовознавців. Адже бачимо, що складні лексеми Covid-19 знайшли своє відображення передусім в усному спілкуванні, а згодом набули масштабного поширення і в газетному дискурсі. Це й зумовило **актуальність** та вибір матеріалу дослідження, що потребує особливого аналізу та оцінки дослідників.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є розглянути актуальні зміни щодо складних новотворів в українському газетному дискурсі, спричинені новими соціальними умовами існування в період пандемії; дослідити виникнення та функціонування лексем *Covid* і *коронавірус*, проаналізувати тематичний діапазон та відповідний комунікативно-прагматичний потенціал складних інновацій, пов'язаних із висвітленням питань про Covid-19 (на матеріалі українських газетних текстів). Мета зумовила розв'язання таких **завдань**: схарактеризувати динаміку вживання складних слів у газетних текстах; проаналізувати лексико-семантичні особливості вживання та прагматичний потенціал лексем, систематизувати корпус складних новотворів за тематичним принципом, пов'язаним із коронавірусною тематикою.

Джерельною базою нашого дослідження стали газетні тексти всеукраїнських газет за період від січня 2020 року до травня 2021 року.

Об'єктом дослідження є складні слова, репрезентовані в текстах сучасного газетного дискурсу в часи пандемії коронавірусу COVID-19.

Предметом дослідження є комунікативно-прагматичні особливості складних слів (на матеріалі українських газетних текстів), поширення яких пов'язане з пандемією коронавірусу COVID-19.

Наукова новизна дослідження. Запропоновано комплексний підхід до виявлення комунікативно-прагматичних особливостей складних слів у публіцистичному тексті та визначенні способів прагматичного впливу інноваційних складних слів у часи коронавірусної хвороби, показано їх текстотвірний потенціал.

Теоретичну і практичну цінність статті вбачаємо у подальшому дослідженні та виявленні складних інноваційних одиниць з погляду їх прагматичного потенціалу, в тому, що її результати можуть прислужитися у вирішенні проблем прагматичної значущості складних лексем та їх словотвірного потенціалу, а також у розробці окремих питань лінгвопрагматики, дериватології, при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, у лекційних курсах та спецкурсах, при укладанні нових медичних словників, пов'язаних із пандемією коронавірусу COVID-19.

Методи дослідження: *методом суцільної вибірки* сформовано фактичну ілюстративну базу дослідження; *метод аналізу і синтезу* прислужився для здійснення теоретичних узагальнень і практичної систематизації фактичного матеріалу та його подальшої наукової кваліфікації з позиції лексики й семантики; *контекстуально-інтерпретаційний та комунікативно-прагматичний методи* дали змогу співвіднести текстове відображення з певними екстралінгвальними чинниками, що зумовили тлумачення інноваційних складних слів у газетному тексті.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Зміни, що сьогодні переживає суспільство, послідовно й об'єктивно фіксує мова, яка є виразником процесів сучасності світу та сприйняття людиною нових явищ. Називаючи предмети, явища, процеси, стани тощо автори газетних текстів використовують одиниці різних рівнів, як нові, так і запозичені або ті, що утворені на основі вже засвоєних одиниць. Поява нових найменувань неминує призводить до істотних зрушень у системній організації лексичного складу мови.

Пандемія будучи суспільним потрясінням нового століття, окрім ряду різких змін у звичному нам ритмі життя, призвела до сплеску найрізноманітніших номінативних лінгвістичних процесів, які віддзеркалюють реалії мовної картини держави: передусім активні динамічні процеси спостерігаємо в лексиці – від виникнення нових складних слів до актуалізації вже існуючого в мові так званого «ковід-лексикону», що, з одного боку, відображає актуальні реалії вказаного періоду, а з іншого – демонструє лінгвокреатив мовної особистості, яка опинилася в незвичних, під час пандемії, умовах та посилення прагматичного впливу публіцистичних текстів, оскільки постає необхідність – привернути увагу реципієнта та справити посилений прагматичний вплив (реалізувати у свідомості реципієнта ті чи ті наміри (інтенції), які будуть створювати додаткові смислові відтінки на основі асоціативних зв'язків) та реалізувати прагматичний ефект.

Лексеми на позначення пандемії коронавірусу заповнили шпальти та вебсторінки багатьох газетних видань в усьому світі, і до сьогодні цей процес триває. Мова преси щоденно поповнюється й урізноманітнюється появою значної кількості інноваційних дериваційних процесів і є дієвим засобом передачі інформації. Серед причин виникнення цього явища можна назвати як екстралінгвальні (виникнення коронавірусної хвороби в Китаї та поступове поширення на території України, міжмовна міжнародна взаємодія, що спричинила постійне поповнення лексичного складу української мови значною кількістю запозичень та неможливістю знайти український відповідник), так і інтралінгвальні (тенденція до лінгвальної економії).

Як відомо, термін *coronavirus SARS-CoV-2* уже існував у ХХ сторіччі в медичній термінології та позначав об'єднану групу (родину) хоч і споріднених, але різних вірусів, лінгвопрагматична мета якої була спрямована на відображення термінних текстів медичного спрямування. Утворена складна лексема у 1968 році від латинських слів *corona* («вінець») та *virus* («отрута»), назву якої пов'язують із візуальною зовнішньою специфічною формою вірусу під мікроскопом, оскільки він нагадує сонячну корону, з шиповидними виступами [7; 11].

Через прискорення темпів поширення нового вірусу, Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) 30 січня 2020 року оголосила міжнародну надзвичайну ситуацію у сфері охорони здоров'я через атаку нового штаму коронавірусу і відповідним рішенням, на початку березня 2020 року впровадила офіційну назву коронавірусної інфекції *coronavirus SARS-CoV-2*, що викликає пандемічну коронавірусну хворобу *COVID-19*, яка поширилась в усьому світі і була викликана новим штамом коронавірусу [11].

Медична лексема *COVID-19* є аббревіатурою, утвореною шляхом усічення складного слова латинського походження «coronavirus disease», де *CO* – «корона», *VI* – «вірус», *D* – хвороба (укр. *коронавірусна хвороба*) (Dictionary.com). Цифра ж 19 дає уточнення різновиду цього коронавірусу, а саме вказує на той вид, що вперше був зафіксований у пацієнтів у 2019 році. Як слушно зауважують дослідниці Т. В. Весна та Т. В. Телецька: «Наразі маємо надлишкову форму: хвороба, коронавірусна хвороба, оскільки скорочення *COVID* вже має у своєму складі лексему «хвороба» – англ. Disease» [3, с. 86].

Посилення ролі соціальних мереж та Інтернету справило надзвичайно швидкий розголос та розповсюдження інформації в пресі, яка поширюється з миттєвою швидкістю. На сьогодні відомі тлумачні словники української мови не встигають реагувати на появу такої великої кількості номінацій, і відповідно за плином часу, назви схожого на коронавірусного збудника хвороб людей, поки що не фіксують. У 2020 році Оксфордський словник фіксує у своєму реєстрі лексичні одиниці *COVID-19*,

коронавірус, пандемія, інфодемія, локдаун, проте, не визначено головне слово року, відзначаючи швидкий і раптовий лінгвістичний вплив пандемії коронавірусу [10].

У сучасному українському газетному дискурсі маємо декілька графічних варіантів представлення: *COVID-19, Covid-19* та лексеми *ковід, коронавірус*, утворені шляхом абсолютної транслітерації інтернаціональної абрєвіатури українськими літерами, є відмінюваними та репрезентовані великою кількістю okazіональних складних слів, що привертають увагу своєю дериваційною активністю.

Традиційно складні слова становлять значну частину лексичного складу української мови, період пандемії не став винятком, оскільки вище згадані лексеми стали надбанням не лише медичної галузі, а й усіх сфер діяльності людини. У зв'язку із різноманітністю форм та семантики новотворів періоду пандемії, переважна більшість складних інновацій представлена способом осново-, словоскладання на етапі переосмислення нових суспільних змін і явищ дійсності та шляхом контамінаційних процесів, оскільки такий спосіб творення дає змогу утворити семантично максимально ємні за змістом та водночас лаконічні за вираженням номінації шляхом накладання будь-яких елементів твірних основ у довільний спосіб. Прагматичний потенціал таких складних номінацій уможливив реалізацію дериваційних можливостей словотвірної гри та прагматики гумористичного відтінку слова.

Газетні тексти переповнені цифрами, показниками, статистичними даними, медичними термінами щодо поширення пандемії, однак на початку 2020 року із медичного терміна лексема набуває зовсім іншого семантичного вживання, позаяк лексеми *коронавірус* і *ковід* стали сприятливою основою для творення нових складних слів та похідних від них. Літера **а** в кінці першої частини лексеми *коронавірус* була успадкована з мови-джерела (пор. *ротавірус*). Тож написання складної лексеми разом відповідає написанню в мові-джерелі.

Аналіз семантики лексеми *коронавірус* у нашій добірці газетних статей, що охоплюють культурну, соціальну, релігійну, політичну, економічну та інші сфери побутування, виявилася найуживанішою – 67 випадків. У такому руслі з початку 2020 року лексична система сучасної української мови зазнала змін, зазначаємо порівняно довгий вплив, який тема пандемії справляє на мову ЗМІ.

Складні слова періоду коронавірусу схарактеризовані певною специфікою у творенні, доборі й використанні дериватів. Кількість зафіксованих нами одиниць свідчить, що частина з них включає в себе певну кількість фахових медичних слів (медичних термінів) та чималу кількість складних загальноживаних слів, прагматика яких спрямована на підкреслення конотації важливості проблеми епідемії, що досить активно відображено в ЗМІ та помітною є тенденція до вияву нових смислів лексеми *коронавірус* і похідних, напр.: *коронаістерія* (про людей, які вважають пандемійні обмеження занадто суворими), *коронапаніка, коронапсихоз, коронафобія* (страх людей заразитися небезпечним коронавірусом), *коронойя* (параноя, викликана пандемією), *коронашок* (масовий шок, викликаний пандемією). Ці складні інновації спрямовані на відображення психологічних наслідків, спричинених панікою під час піку поширення вірусу, *коронаосінь* (осінній сезон 2020 р., характерний економічними та соціальними обмеженнями), *короначас, коронапауза, коронареальність* (складні іменники з прагматичною маркованістю часу, пов'язані з вираженням темпоральних ознак (триванням, кількістю, відтинком часу тощо), *короначума, короназараза, коронапошесть, коронадепресія, коронаблюз* (меланхолійний чи депресивний настрій, діючий під час пандемії), *коронацунами* (прагматичний ефект якого сприймаємо як швидке зростання зараження коронавірусом), *коронагедон* (жах, що його принесла пандемія, за аналогією до *армагедон*). Означені неолексеми на позначення абстрактних понять мають яскраво виражену суспільну негативну оцінку,

що пов'язано з прагматикою небезпеки, безпорадності, переживанням того чи того емоційного стану, сприйманням повідомлень з негативнооцінною тональністю та їх психологічним підґрунтям, що спрямовані на осмислення пандемії. Конотативний складник першої частини новотвору виявляється однозначно негативним, позаяк вище розглянуті зіставлення понять вірусу із такими негативними явищами, як пошесть, чума, депресія тощо безперечно це доводить.

Поява складних оказіональних слів на зразок: **коронамайдан** (форма протесту проти занадто жорстких карантинних заходів) [9], **коронапереворот** зумовлена перенесенням семантики, але, у світлі останніх подій, з якісно новим змістом та конотацією повстання або протесту: **Коронамайдан в Нових Санжарах** (Антикор, 20.02.2020); **Державний коронапереворот: мертва блокада громадських свобод українців** (УМ, № 032, 10.04.2020).

Експресивністю, зорієнтованою на позначення процесів, пов'язаних із грішми та економічною тематикою, відзначаємо складні лексеми, що набувають маркованості економічної сфери життя в Україні під час складної, хиткої ситуації у фінансовій сфері: **коронашопінг, короназнижки, коронагроші, коронакриза, коронапремія** (одноразова спеціальна виплата для медичного персоналу у вигляді компенсації під час пандемії). Напр.: *Відповідно, ні про яке падіння ринку нерухомості і прогнозовані раніше великі короназнижки мови не велося* (Мінфін, 01.09.2020); **Коронагроші можуть піти на дороги та МВС** (СВ, № 95, 2020); *Хоча у відомстві визнали, що, «враховуючи структурні особливості коронакризи», «основний удар прийшовся на малі та середні підприємства»* (СВ, № 95, 2020).

Під дією позамовних чинників, зокрема оголошення про епідемію, карантин у навчальних закладах, пов'язані з цим вимушені відпустки, підготовка та проведення вакцинації тощо, активізувалося творення та вживання складних лексем, утворених поєднанням загальновідомих одиниць із лексемою *корона* напр.: **коронавечірка, коронавідпустка, короналіки, коронавакцина, коронавітер, коронарейтинг** тощо. *Клуби й паби зачинилися, а коли молодь продовжила збиратися у парках для так званих «коронавечірок», один власник супермаркету застеріг у «Фейсбуку»: він не продаватиме їм алкоголь та наїдки* (Українська редакція газети Deutsche Welle, 31.03.2020); *В кемпінгах і на пляжах люди відпочивають по-карантинному: із соціальним дистанціюванням, антисептиками та одноразовими медичними масками проводять коронавідпустку* (Санітарний бюлетень, серпень 2020); *Зараз такий час, що ці короналіки вам ніхто не дасть* (Українська редакція газети Deutsche Welle, 20.02.2021); *Як приготувати «коронавакцину» в домашніх умовах?* (<https://coronafakes.com/tag/kokteyl/>, 15.10.2020); *Саме звідси він, мовляв, почав поширюватися вітрами по всьому світу». Так ось звідки у Львові взялися чутки про таємничий «коронавітер»* (По той бік пандемії, 25.03.2020) (йдеться про фейк, що коронавірус прилетів із космосу і може переноситися на великі відстані не лише вітром, а й навіть посилками); *3 тижні тому країна займала в коронарейтингу 9-те місце* (Газета по-українськи, 02.04.2021). Обслуговуючи усі сфери суспільного життя, мова українських масмедіа вчергове довела наскільки важливими та вагомими в поінформуванні громадян є газетні видання, адже саме вони стали одним із провідних джерел актуальної та правдивої інформації про пандемічну ситуацію на місцях через зростання рівня довіри до газетних ЗМІ.

Переважає більшість складних новотворів з лексемою *корона* представлена композитними іменниками та похідними від них прикметниками, що реалізують конкретні прагматичні цілі: передусім привернути увагу реципієнта, попередити про значущість викладеної інформації, спонукати до більш посиленої уваги щодо власного здоров'я та життя, продемонструвати відповідний функційно-стилістичний потенціал,

позаяк передбачають конкретну мету та конкретні умови своєї реалізації у певній ситуації.

За тлумаченням Ж. В. Колоїз, «комунікативно-прагматична ситуація – це ситуація, коли адресант маючи «деяку інформацію», хоче поділитися нею, передати її адресатові, причому кожен раз мовець постає перед вибором між кількома альтернативно можливими вербальними засобами» [6, с. 224]. Автори газетних текстів у кожній комунікативно-прагматичній ситуації щоразу обирають необхідну лексичну інтенцію автора, що створюватиме атмосферу необхідного прагматичного ефекту. Адже значущість таких лексем виявляється у кожному конкретному випадку і виникає у свідомості реципієнта з певними додатковими смисловими відтінками на основі асоціативних зв'язків.

Нарівні з лексемою *коронавірус* в український газетний дискурс увійшла й лексема *ковід* та похідні від неї, вживання якої спостерігаємо досить часто та констатуємо здатність лексеми *ковід* утворювати складні неолексеми, оскільки термін став твірною основою для цілої низки складних слів способом словоскладання з першим компонентом *ковід*, що вживаємо як із цифрою, так і без неї.

Від абрєвіатури *COVID* на сьогодні утворено вже багато нових складних інноваційних одиниць, переважна більшість яких була актуалізована або переосмислена з новою комунікативно-прагматичною метою або навмисно створена на позначення осіб, станів людини, процесів тощо з метою відображення поведінки людини в соціумі. Дериваційний потенціал абрєвіатури *COVID* став надзвичайно розповсюдженим у сучасній деривації для позначення всього, що пов'язано з коронавірусом. З'явилися новотвори, що є прямими запозиченнями абрєвіатури *COVID* у її оригінальному написанні з родовою атрибутивною семантикою, напр.: ***COVID-вакцина***, ***COVID-госпіталізація***, ***COVID-лікарня***, ***COVID-тести***, ***COVID-паспорт***. *Станом на 13 квітня в Україні вже п'ять регіонів відповідають нормі за рівнем COVID-госпіталізації* (День, № 65, 13.04.2021); *Кожен українець зобов'язаний отримати «COVID-паспорт» — паспорт здоров'я. На все про все — 30 днів. Всім, хто цього не зробить, — вносять штраф!*; *Нам теж треба розробити свою систему відповідної «COVID-паспортизації»* (Газета по-українськи, 29.03.2021).

Зазначені лексеми виступають також першим складовим компонентом новоутворених юкстапозитних іменників та похідних від них прикметників. Натрапляємо й на інші форми представлення абрєвіатури – написання з малої літери, як-от: ***Covid-вакцина***, ***Covid-вакцинація***, ***Covid-пацієнт***, ***Covid-хворий***, ***Covid-штам***, ***Covid-препарат*** тощо, прагматичний ефект яких, під дією позамовних чинників, спрямований на конкретизації значення, збільшення функційно зумовленого значення слова, створення підтексту для розуміння чіткого наміру автора. Напр.: *Почали тестувати Covid-вакцину в таблетках* (Газета по-українськи, 12.04.2021); *Під час аналізу науковці не встановили суттєвого зв'язку між важкістю перебігу хвороби й Covid-штамом* (Газета по-українськи, 12.04.2021); *Опублікували збірник найпоширеніших питань про Covid-вакцинацію* (Газета по-українськи, 15.04.2021); *В місті збільшують кількість місць у лікарнях для Covid-пацієнтів та обладнання* (Газета по-українськи, 02.04.2021); *Українська медицина дійшла до межі: додаткових ліжок з киснем для Covid-хворих більше не буде* (Газета по-українськи, 06.04.2021); *AstraZeneca змінила назву Covid-вакцини* (Газета по-українськи, 30.03.2021); *Агентство Британії виявило 30 випадків тромбозу у вакцинованих Covid-препаратом AstraZeneca* (Газета по-українськи, 02.04.2021).

Деякі складні інноваційні одиниці зумовлені прагненням дібрати експресивний еквівалент до вже наявного в мові поняття та виконують номінативно-експресивну функцію, оскільки не лише по-новому називають якісь предмети, процеси, ознаки,

явища, а й передають зміст з емоційним чи логічним посиленням. Так, складні слова з конотацією, яка передає ставлення людини до коронавірусу, мають прагматичний вплив на реципієнта, що пояснюється запереченням певною особою існування коронавірусу як небезпечного захворювання та нехтування превентивними заходами, яке демонструє суспільству, напр.: **ковідонегатив, ковідоманія, ковідостерія, ковідобісся, ковідомаячня, ковід-дисидент, ковід-скептик, ковідопесиміст** та відповідні їм складні новотвори з лексемою *корона* (**коронадисидент, коронаскептик, коронапесиміст**) (людина, яка заперечує існування вірусу, порушує заходи безпеки під час карантину та ігнорує карантин), сленгова неолексема **коронапофігіст** (людина, яка байдужа до подій пов'язаних з коронавірусом), друга частина зазначених складних слів пояснює власне ставлення того, про що йдеться в першій, прагматична мета якої – привернути увагу читачів передусім із-поміж інших лексем, виділити властивості особистості до думки щодо свого здоров'я. Протилежну прагматичну мету мають складні новотвори **ковід-ентузіаст** або **коронаентузіаст**, що пояснюють зразкове виконання та дотримання всіх попереджень про небезпечний вірус. Надзвичайно швидко оновлюється корпус слів у сленговому вживанні, як-от: **ковидло** (повидло без смаку та запаху), **ковидлище, ковідлота** (сленгові новотвори, що містять експресивну семантику та зрозумілу внутрішню форму), **ковідиот** (той, хто протестує проти карантинних обмежень, відмовляється носити маску, надмірно панікує через пандемію коронавірусу), прагматика композита спрямована на тлумачення поняття «коронавірусний панікер» з яскраво вираженою негативною оцінкою, утвореного за допомогою одного зі способів словотворення – блендінгу, що на сьогодні є продуктивним механізмом словотворення і полягає у поєднанні таких засобів як мовленнєві помилки та мовна гра, (наприклад, блендом лексем *ковід* та *ідиот*) за допомогою запозиченого непродуктивного іменникового суфікса *-іот*, **ковідео** (*ковід+відео*, у значенні відео записаного під час самоізоляції, ще в одному тлумаченні – відеоігри, що допомагають урізноманітнити дозвілля під час пандемії), **ковідіант** за аналогією до лексеми *комедіант* (у значенні посадових осіб, які влаштовують шоу задля медійного розголосу), де суфікс *-ант* ужито на позначення особи за родом її діяльності.

Нерідко активно є тенденція повторного використання словотвірних моделей, що розширюють свою конотацію, як-от юкстапозити: **ковід-лікарня, ковідарій, ковід-госпіталь, ковід-локація**, що виникли як варіантна заміна кодифікованих лексем (лікарня, госпіталь) [12] на позначення спеціальних медичних закладів для хворих на коронавірус, користуються попитом у сучасному газетному дискурсі, але є тимчасово активними в українському лексиконі, оскільки з плином часу лексема втрапить свою актуальність. Напр.: *За словами Дубровського, кількість кисневих ліжок у всіх ковід-лікарнях міста зменшується* (Газета по-українськи, 24.03.2021); *В ковід-лікарнях перебувало майже 30 тис. осіб* (День, 09.04.2021).

Серед лінгвокреативних слів 2020-2021 років безсумнівно переважають лексеми *ковід, коронавірус* та похідні від них, але, крім зазначених лексем з наших нових реалій, створених небезпечним вірусом, у спілкуванні з'явилися й інші складні слова на позначення існуючих реалій, ситуативно важливих та пов'язаних із захворюванням або пандемією. У цій тематичній групі стали з'являтися складні лексичні інновації, дотичні до актуальної проблеми, пов'язані з вірусом, карантинном, здоров'ям людини тощо, які отримали вторинну номінацію з якісно новим змістом, пристосованим до сучасної дійсності.

Коли в наше слововживання активно повернулася лексема *карантин*, швидкими темпами почали з'являтися і похідні складні новотвори, що значно розширили обсяг поняття «карантин» та утворили дещо іронічні сленгові та розмовні складні новотвори

на зразок: **карантикули** (у значенні одночасного перебування на карантині як на канікулах зі збереженням заробітної плати), **коронакарантин**, **коронтин**, **карантиншеймінг** (експресивно-гнівна реакція людей через недотримання карантину або заходів безпеки іншими людьми), **самозакарантинитися**, **карантиногріль**, **карантині** (від «карантинний мартіні», що позначає напій під час вечірки в період карантину), **кавоізоляція**, **домосида**, **карантець** (лексема на позначення скрутних обставин на карантині, утворена від *карантин* + *капець*). В окремих контекстах лексема містить гумористичне забарвлення, що пов'язуємо із прагненням автора дещо послабити психологічний тиск, зумовлений пандемією, напр.: **Карантикули в Кідландії з 20 березня по 30 квітня** (текст оголошення <http://myslovo.com>); **Повний карантець – у Львові оголосили режим посиленого карантину** (Mad Lviv, 17 березня 2021); **Без перебільшення, всього рік тому такий набір букв, як «ковідіот» або «карантиншеймінг», здався б повною нісенітницею, а тепер це – цілком вживані і зрозумілі слова** (<https://ukrpravda.tumblr.com>). Широке розповсюдження отримало запозичення **локдаун** (система обмежувальних заходів, закриття країни від зовнішніх зв'язків з метою стримання поширення вірусу), що походить від англ. *lockdown* - де *lock* - замкнути, запирати, *down* – вниз. В українському слововживанні все частіше знаходимо відповідник «запертя». Прагматично близькими автори газетних текстів уживають лексеми *карантин* та *локдаун* як синонімічні поняття, як-от: **Для «підтримання штанив» фізичних осіб — підприємців, котрих різномасі карантинілокдауни вже майже добили, ухвалено президентський закон про одноразову допомогу в розмірі 8 тис. грн** (СВ, № 94, 2020); **На жаль, ковідолокдаун себе не виправдав** (СВ, № 95, 2020).

Невід'ємним атрибутом пандемії стала лексема *маска*, що увійшла до складу багатьох лексичних інновацій із зовсім новим варіантним значенням, оскільки вона стає модним аксесуаром повсякденного життя, і навіть, подарунком, проте, має переважно негативнооцінну конотацію, оскільки пов'язана з різкою реакцією суспільства на вимогу одягати маски в громадських місцях та навіть у парках, напр.: **коронамаска**, **маскопаніка**, **маскобісся** (невизначеність із ситуацію одягати чи не одягати маску), **маскошок** (істерія, спричинена неможливістю купити медичну маску в аптеках, спроби в паніці її роздобути), **маскомат** (спеціальний пристрій для придбання масок). **Викинуті коронамаски захаращують місцеві пляжі** (День, № 139, 2020); **Запровадження карантину спричинило справжній маскошок у аптеках** (Газета по-українськи, 10.03.2020); **Журналісти «Новинарні» скористалися таким маскоматом, маски придбали й випробували, опитали виробника, тож ділимося враженнями з читачами** (novynarnia.com, 11.04.2020).

Рівноцінний негативно-експресивний прагматичний ефект поряд з лексемою *маска* отримали і складні інновації з компонентом *вакцина* у препозиції або у постпозиції іменникових композитів: **вакцинобум**, **вакцинопрофілактика**, **вакцинокампанія**, **вакцидрайв**, **коронавакцина**, **вакциношоу** тощо, напр.: **...був затверджений оновлений національний план вакцинопрофілактики** (День, № 65, 13.04.2021); **419 297 людей щеплено від початку вакцинокампанії** (День, № 67, 15.04.2021); **Відкрився перший у світі «вакцидрайв», де щеплення від Covid-19 роблять у незвичних умовах** (Газета по-українськи, 14.04.2021) (йдеться про пункти вакцинації, де можна отримати щеплення від коронавірусу, не виходячи з автомобіля); **Як приготувати «коронавакцину» в домашніх умовах?** (Газета по-українськи, 14.04.2021). У журналістських матеріалах та у розмовному мовленні на тлі скептичних настроїв і невдач самолікування фіксуємо родову експресивно-забарвлену лексему **фуфловір** (за аналогією до вже існуючої в мові лексеми **фуфломіцин**), що свідчить про інтенсивно-негативну оцінку в якості несправжності препарату й реалізує значення як

«фальшивий», «удаваний»: *Це не просто лютий фейк, щоб посіяти розбрат і паніку, а ще й зухвалий лохотрон з продажем «фуфломіцина»* (По той бік пандемії, 20.03.2020).

Отже, активізацію процесів утворення складних номінації ми фіксуємо у таких тематичних групах: номінування захворювання, номінування особи, номінування симптомів, пов'язаних із COVID-19, номінування явищ, процесів, нових соціальних станів, пов'язаних із хворобою. Як семантично місткі, проаналізовані нами одиниці надають змогу згорнути окремі деталі опису в однослівну номінацію, що забезпечує семантичну цілісність та компактність висловлювання. Проте, зазначимо, що корпус «ковідної» лексики є дещо різномірним, оскільки переважна більшість проаналізованих неолексем утворена такими словотвірними способами та моделями, як осново- та словоскладання, контамінація за допомогою запозичених лексем та вияву мовної гри, як одного зі способів адаптації людини до психологічно-стресового періоду в житті суспільства, на сьогодні фіксуємо великий пласт оказіональних складних слів, пов'язаних з періодом пандемії, що, з одного боку, розширює звичні межі словотвору, формуючи нові, а з іншого – порушує мовні норми, позаяк не всі із проаналізованих складних інновацій мають лінгвістичну цінність та можуть бути кодифіковані словниками, оскільки суперечать як словотвірним нормам, так і граматичній системі української літературної мови. З огляду на це, влучно зауважує К. Г. Городенська, що вказані одиниці «деформують системно зумовлену граматичну норму української літературної мови виражати атрибутивність за допомогою прикметника – спеціалізованого засобу реалізації ознаковості та обмежують відіменникове творення прикметників, що дає підстави констатувати їхній деструктивний вплив на українське прикметникове словотворення» [4, с. 4]. Зважаючи на це, в досліджуваних прикладах складних інновацій бажаним було б уживання спільнокореневих ад'єктивних лексем **коронавірусний** або **ковідний**, напр.: *ковідна/коронавірусна лікарня, ковідний/коронавірусний хворий* тощо.

Висновки та перспективи дослідження. Нові реалії життя, пов'язані з пандемією, спричинили інтенсивне творення та нагромадження інноваційних складних одиниць. «Коронавірусна» лексика активно увійшла в мовлення споживачів. Газетні тексти все частіше рясніють новотворами та відображають лінгвокреативність у медійному просторі. Проаналізовані мовні інновації, пов'язані з пандемією, привертають особливу увагу реципієнтів, оскільки лексема *коронавірус* зазнала трансформацію від назви хвороби до універсальної одиниці. Динамічне вживання цих лексем, відбиття їх у мові уможливили появу інноваційних складних одиниць, які вдало використовують у сучасному газетному дискурсі автори статей.

Аналізуючи корпус ковід-лексики, доходимо висновку, що переважна більшість номінацій, у відповідь на стресовість ситуації, спрямована на відображення нових реалій, змін, психоемоційних станів та містить негативну емоційно-оцінну конотацію (від суму, печалі до гніву та страху) на протиположний яким меншість новотворів містить виразне гумористичне забарвлення (від легкої іронії до сарказму) та підкреслюють комізм зображуваних ситуацій. Відмічаємо актуалізацію узуальних лексем, пов'язаних із коронавірусом.

Перелік складних лексичних інновацій, наведених у статті, не вичерпує усіх проблем аналізованої тематики, оскільки питання, пов'язані з пандемією коронавірусу, відкриті до поповнення і тому потребують додаткових досліджень. Перспективу нових досліджень убачаємо в аналізі тих складних лексичних новотворів, що були зафіксовані під впливом пандемії COVID-19 коронавірусної хвороби і набули поширення у мовленні споживачів, мові ЗМІ та увійдуть до активного словника української мови після завершення пандемії.

Література

1. Бабелюк О. А., Дідух Л. І. Способи творення неологізмів на позначення явищ COVID-19 в англomовному епідеміологічному дискурсі. *Львівський філологічний часопис*. 2020. № 7. С. 5-12.
2. Бондаренко О. М. Аналіз морфологічних неологізмів англійської мови, створених у зв'язку з пандемією COVID-19. *Збірник наукових праць «Нова філологія»*. № 80. Том I (2020). С. 79-83.
3. Весна Т. В., Телецька Т. В. Лексичні інновації періоду коронавірусної пандемії. *Записки з романо-германської філології*. Випуск 1 (44). 2020. С. 82-89.
4. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? *Українська мова*. 2013. № 2. С. 3-11.
5. Деркачова О. COVID-неологізми в системі української мови. Міждисциплінарні наукові дослідження: особливості та тенденції : матеріали міжнародної наукової конференції (Т. 4), 4 грудня, 2020 рік. Чернігів : МЦНД, 2020. С. 73-74.
6. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація: Монографія. К: Акцент, 2007. 311 с.
7. Коронавірус: медична термінологія зрозумілою мовою. URL: <https://www.dw.com/uk/коронавірус-медична-термінологія-зрозумілою-мовою/a-52846355>
8. Омельчук С. А., Мандич Т. М. Контекстний аналіз абрєвіатури COVID-19 та лексичних варіантів її на перетині лексикології, словотвору й синтаксису / Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2020. P. 112-131.
9. Онлайн-словник неологізмів та сленгу сучасної української мови «Мислово» <http://myslovo.com/>
10. Oxford English Dictionary. URL: <https://public.oed.com/updates/new-words-list-april-2020/>
11. Словник термінів, які потрібно знати під час пандемії COVID-19 [Електронний ресурс]. <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-terminy-slovnyk/30520097.html>
12. Словник української мови: в 11 томах. URL: <http://www.inmo.org.ua/sum.html>
13. Харченко С. В. Новотвори періоду коронавірусної пандемії в медійному просторі України. *Міжнародний філологічний часопис*. 2020. Вип. 4. С. 104–110.
14. Хода Л. Д. Мова реклами в часи пандемії коронавірусу Covid-19 (на матеріалі українських та словацьких текстів). *Південний архів (філологічні науки)* : зб. наук. праць. Херсон : ХДУ. 2020. Випуск LXXXII. С. 130-135.
15. Юхно Є. В. КОРОНАВІРУС як прецедентна одиниця в сучасному інформаційному просторі. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2020. Вип. 53. С. 55-62.

References

1. Babeliuk O. A., Didukh L. I. (2020), *Methods of creating neologisms to denote the phenomena of COVID-19 in the English-language epidemiological discourse [Sposoby tvorennia neolohizmiv na poznachennia yavysch COVID-19 v anhlomovnomu epidemiolohichnomu dyskursi]*, Lvivskyi filolohichniy chasopys, № 7, pp. 5-12.
2. Bondarenko O. M. (2020), *Analysis of morphological neologisms of the English language created in connection with the COVID-19 pandemic [Analiz morfolohichnykh*

neolohizmiv anhliskoi movy, stvorenykh u zviazku z pandemiieiu COVID-19], Zbirnyk naukovykh prats «Nova filolohiia». № 80, Tom I, pp. 79-83.

3. Vesna T. V., Teletska T. V. (2020), *Lexical innovations of the coronavirus pandemic period [Leksychni innovatsii periodu koronavirusnoi pandemii. Zapysky z romano-hermanskoj filolohii]*, Vypusk 1 (44), pp. 82-89.

4. Horodenska K. H. (2013), *New phenomena and processes in Ukrainian word formation: dynamics or destruction of word - forming norms? [Novi yavyscha ta protsesy v ukrainskomu slovotvorenni: dynamika chy destruktsiia slovotvirnykh norm?]*, Ukrainska mova, № 2, pp. 3-11.

5. Derkachova O. (2020), *COVID-neologisms in the Ukrainian language system. Interdisciplinary research: features and trends [COVID-neolohizmy v systemi ukrainskoj movy. Mizhdystyplinarni naukovy doslidzhennia: osoblyvosti ta tendentsii]: materialy mizhnarodnoi naukovo konferentsii (T. 4), 4 hrudnia, Chernihiv, pp. 73-74.*

6. Koloiz Zh. V. (2007), *Ukrainian occasional derivation [Ukrainska okazionalna deryvatsiia]*, Monohrafiia, Kyiv, Aktsent, 311 p.

7. *Coronavirus: medical terminology in plain language [Koronavirus: medychna terminolohiia zrozumiloiu movoiu]*. URL: <https://www.dw.com/uk/koronavirus>

8. Omelchuk S. A., Mandych T. M. (2020), *Context analysis of the abbreviation COVID-19 and its lexical variants at the intersection of lexicology, word formation and syntax [Kontekstnyi analiz abreviatury COVID-19 ta leksychnykh variantiv yii na peretyni leksykolohii, slovotvoru y syntaksysu]*, Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», pp. 112-131.

9. *Online dictionary of neologisms and slang of the modern Ukrainian language «Myslovo» [Onlain-slovnyk neolohizmiv ta slenhu suchasnoi ukrainskoj movy «Myslovo»]* . URL: <http://myslovo.com/>

10. *Oxford English Dictionary* <https://public.oed.com/updates/new-words-list-april-2020/>

11. *Glossary of terms to know during a COVID-19 pandemic [Slovnyk terminiv, yaki potribno znaty pid chas pandemii COVID-19]*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-terminy-slovnyk/30520097.html>

12. *Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes [Slovnyk ukrainskoj movy: v 11 tomakh]*. URL: <http://www.inmo.org.ua/sum.html>

13. Kharchenko S. V. (2020), *Innovations of the coronavirus pandemic period in the media space of Ukraine [Novotvory periodu koronavirusnoi pandemii v mediinomu prostori Ukrainy]*, Mizhnarodnyi filolohichni chasopys, Vyp. 4, pp. 104-110.

14. Khoda L. D. (2020), *The language of advertising during the Covid-19 coronavirus pandemic (based on Ukrainian and Slovak texts) [Mova reklamy v chasy pandemii koronavirusu Covid-19 (na materialy ukrainskykh ta slovatskykh tekstiv)]*, Pivdennyi arkhiv (filolohichni nauky) : zb. nauk. prats. Kherson, Vypusk LXXXII, pp. 130-135.

15. Yukhno Ye. V. (2020), *CORONAVIRUS as a precedent unit in the modern information space [KORONAVIRUS yak pretsedentna odyntsia v suchasnomu informatsiinomu prostori]*, Lihvistychni doslidzhennia: zb. nauk. prats KhNPU imeni H. S. Skovorody, Vyp. 53, pp. 55-62.

О. А. Попкова,

*Херсонский государственный университет,
кафедра украинской филологии и журналистики*

**КОММУНИКАТИВНО-ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ
СЛОЖНЫХ СЛОВ ПЕРИОДА ПАНДЕМИИ
(НА МАТЕРИАЛЕ УКРАИНСКИХ ГАЗЕТНЫХ ТЕКСТОВ)**

В предлагаемой статье сосредоточено внимание на возникновении и обновлении лексического состава современного украинского языка периода пандемии коронавируса Covid-19, рассмотрен процесс появления новых сложных единиц, динамику развития их семантики и вступления новых значений; зафиксировано появление новых сложных слов, связанных с распространением коронавирусного заболевания и его влияния на лингвистическую ситуацию в современном газетном дискурсе, определены тенденции их активизации. Повсеместное распространение заболевания нашло отражение не только в медицине, и всех социальных сферах, но и в лексическом составе многих языков, в том числе и украинском. Установлено, что наиболее употребляемыми среди сложных инноваций в газетном дискурсе указанного периода является лексемы COVID-19, коронавирус, ставшими источником широкого создания от них новых сложных слов. Хронологически статья охватывает период от начала 2020 года по первое полугодие 2021 года.

Ключевые слова: COVID-19, коронавирус, пандемия, газетный дискурс, сложное слово, лексическая инновация.

О. А. Popkova,

*Kherson State University,
Department of Ukrainian Philology and Journalism*

**COMMUNICATIVE-PRAGMATIC POTENTIAL
OF COMPLEX WORDS OF THE PANDEMIC PERIOD
(ON THE MATERIAL OF UKRAINIAN NEWSPAPER TEXTS)**

The proposed article focuses on the emergence and renewal of the lexical composition of the modern Ukrainian language during the Covid-19 coronavirus pandemic, considers the process of emergence of new complex units, the dynamics of their semantics and their acquisition of new meanings; the appearance of new complex words related to the spread of coronavirus disease and its impact on the linguistic situation in modern newspaper discourse identified trends in their activation. The widespread spread of the disease is reflected not only in medicine and all social spheres, but also in the lexical structure of many languages, including Ukrainian.

The purpose of our article is to consider the current changes in complex innovations in the Ukrainian newspaper discourse caused by the new social conditions of existence during the pandemic; to study the origin and functioning of the tokens Covid and coronavirus, to analyze the thematic range and the corresponding communicative and pragmatic potential of complex innovations related to the coverage of Covid-19.

The object of the study is complex words represented in the texts of modern newspaper discourse during the pandemic of the coronavirus COVID-19.

The subject of the study is the communicative and pragmatic features of complex words (based on Ukrainian newspaper texts), the spread of which is associated with the pandemic of the coronavirus COVID-19.

It is established that the most common among the complex innovations in the newspaper discourse of this period are the tokens COVID-19, coronavirus, which became a

source of widespread creation of new complex words from them. Chronologically, the article covers the period from early 2020 to the first half of 2021.

Key words: COVID-19, coronavirus, pandemic, newspaper discourse, complex word, lexical innovation.